

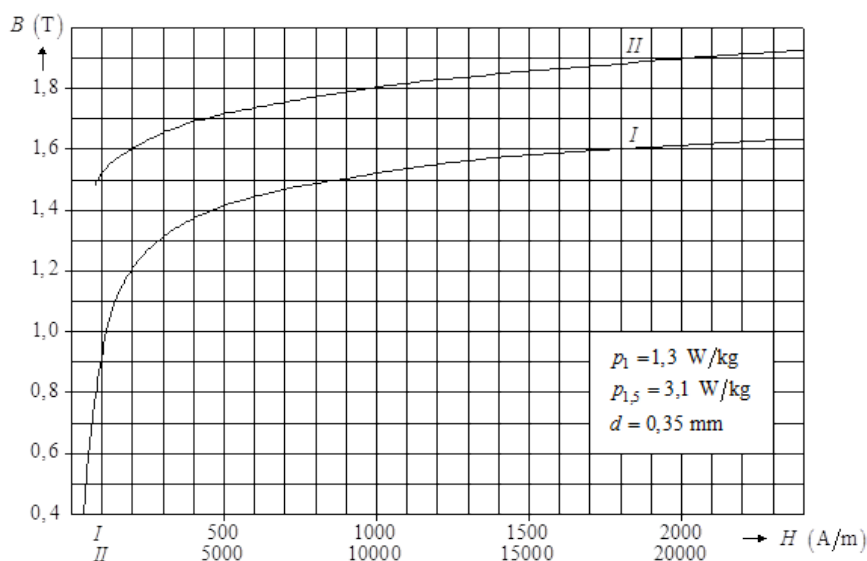
2 Sklop nalog 2: Transformator

2.1 Magnetilni tok in izgube prostega teka

Na primarno navitje neobremenjenega enofaznega transformatorja naj bo priključena izmenična napetost sinusne oblike efektivne vrednosti $U_1 = 10 \text{ kV}$ in frekvence $f = 50 \text{ Hz}$. Magnetno jedro transformatorja ima efektivni presek $A_{\text{Fe}} = 1 \text{ dm}^2$ ter srednjo dolžino $l_{\text{Fe}} = 1 \text{ m}$. Prostorninska masa uporabljene transformatorske pločevine znaša $\rho_{\text{Fe}} = 7,55 \cdot 10^3 \frac{\text{kg}}{\text{m}^3}$. Za pločevino poznamo še specifične izgube p_{Fe} , ki so podane v tabeli 1 in magnetilno krivuljo, ki je prikazana na sliki 5.

$B_{\text{ref}} [\text{T}]$	$p_{\text{Fe,ref}} \left[\frac{\text{W}}{\text{kg}} \right]$
1,0	1,08
1,3	1,90
1,5	2,54

Tabela 1: Specifične izgube p_{Fe} pri različnih gostotah magnetnega pretoka.

Slika 5: Magnetilna krivulja uporabljenih pločevin (krivulja I)

Pri izračunih lahko zanemarimo padca napetosti, ki jih povzroča primarni tok neobremenjenega transformatorja I_{10} na ohmski upornosti R_1 in induktivni upornosti $X_{\sigma 1}$ primarnega navitja⁵.

(A) *Magnetilni tok:* Na podlagi magnetilne krivulje na sliki 5 smo sklenili, da uporabljen magnetni material v jedru transformatorja doseže nasičenje pri $B_s > 1,4 \text{ T}$.

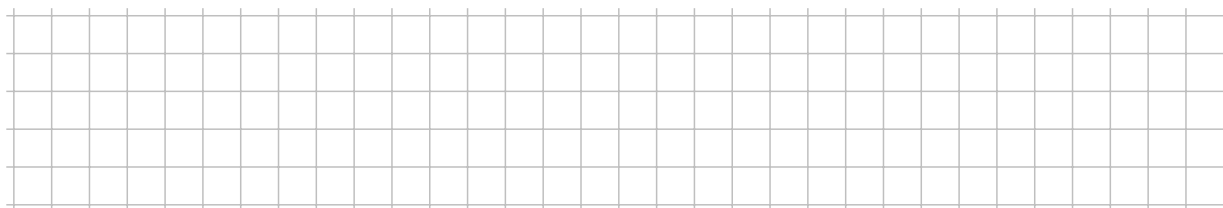
⁵ Tok I_{10} je bistveno manjši v primerjavi z nazivnim tokom transformatorja I_{1N} ($I_{10} \ll I_{1N}$), zato je $I_{10} (R_1 + jX_{\sigma 1}) \approx 0$.

- a) Narišite poenostavljeno nadomestno vezje, ki velja v prostem teku transformatorja.

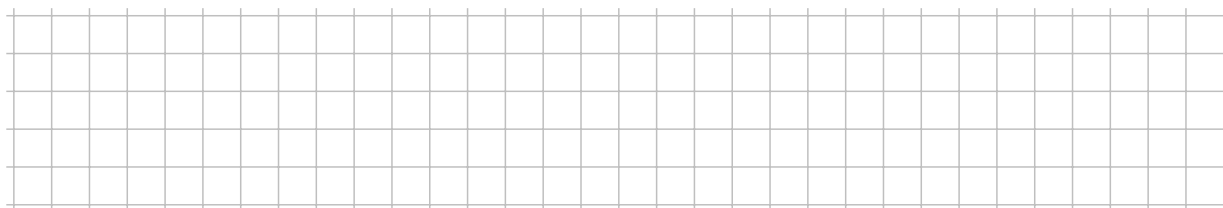

- b) Izračunajte največje število ovojev primarnega navitja ($N_1 = ?$), da jedro transformatorja ne bo v nasičenju.

R: $N_1 = 3218$

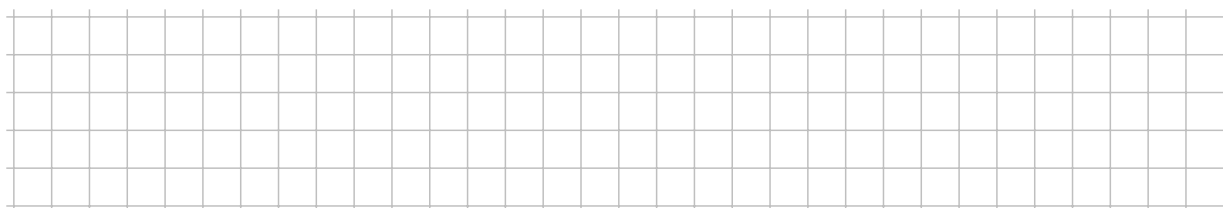

- c) Izračunajte inducirano napetost v enem ovojju navitja ($E_{OV} = ?$). R: $E_{OV} = 3,108 \text{ V}$

- d) Izračunajte temensko ($\hat{I}_{1\mu} = ?$) in efektivno vrednost ($I_{1\mu} = ?$) magnetilnega toka. Magnetilna krivulja je podana na sliki.

R: $\hat{I}_{1\mu} = 0,143 \text{ A}$, $I_{1\mu} = 0,101 \text{ A}$

(B) *Izgube v prostem teku:* Zaradi mehanske obdelave pločevine (štancanje, rezanje, ipd.) se lastnosti pločevine spremenijo, kar v splošnem vodi v povečanje histereznih izgub. Prav tako lahko zaradi poškodb izolacije pride do električno prevodnih stikov med lamelami, kar vodi v povečanje vrtilčnih izgub v jedru. Zato pri računanju izgub dodatno upoštevamo t.i. tehnološki faktor k , s čimer upoštevamo opisano povečanje izgub v izdelanem jedru. Za obravnavano jedro znaša tehnološki faktor $k = 1,15$.

2.2 Transformator v prostem teku

Enofazni transformator ima naslednje nazivne in geometrijske podatke: nazivna napetost $\frac{U_1}{U_2} = \frac{231}{42} \frac{\text{V}}{\text{V}}$, nazivna frekvenca $f = 50 \text{ Hz}$, presek železnega jedra $A_{\text{Fe}} = 17,42 \text{ cm}^2$, srednja dolžina železnega jedra $l_{\text{Fe}} = 0,36 \text{ m}$, gostota magnetnega pretoka $B = 1,37 \text{ T}$ ter prostorninska masa uporabljene pločevine $\rho_{\text{Fe}} = 7,55 \cdot 10^3 \frac{\text{kg}}{\text{m}^3}$. Specifične izgube so podane v tabeli 2, magnetilna krivulja uporabljene pločevine pa je prikazana na sliki 5. Pri izračunu upoštevajte tehnološki faktor izdelave jedra, ki znaša $k = 1,1$.

Pri izračunih lahko zanemarimo padca napetosti, ki jih povzroča primarni tok neobremenjenega transformatorja I_{10} na ohmski upornosti R_1 in induktivni upornosti $X_{\sigma 1}$ primarnega navitja⁶.

$B_{\text{ref}} [\text{T}]$	$p_{\text{Fe,ref}} \left[\frac{\text{W}}{\text{kg}} \right]$
1,0	1,30
1,5	3,10

Tabela 2: Specifične izgube p_{Fe} pri različnih gostotah magnetnega pretoka.

⁶ Tok I_{10} je bistveno manjši v primerjavi z nazivnim tokom transformatorja I_{IN} ($I_{10} \ll I_{\text{IN}}$), zato je $I_{10} (R_1 + jX_{\sigma 1}) \approx 0$.

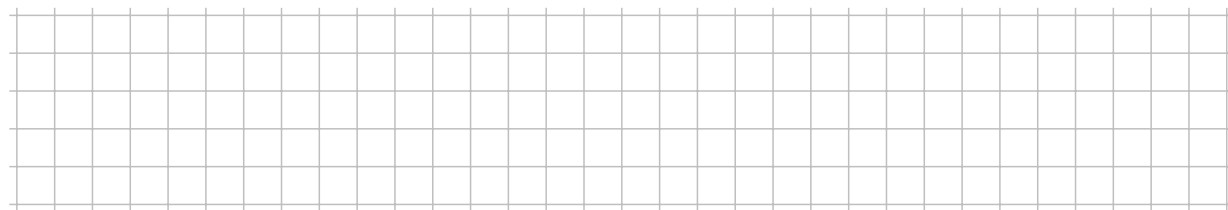

- a) Narišite poenostavljeno nadomestno vezje, ki velja v prostem teku transformatorja.

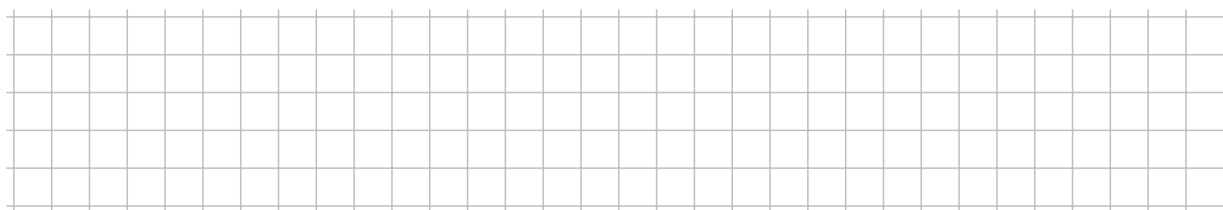
- b) Izračunajte število obojev primarnega in sekundarnega navitja ($N_1 = ?$ in $N_2 = ?$).

R: $N_1 = 436$, $N_2 = 79$

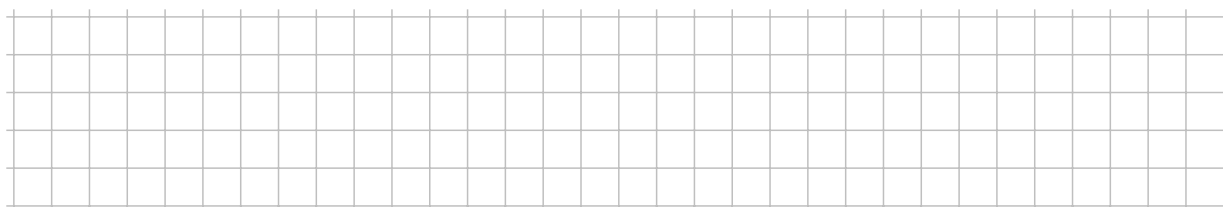
c) Izračunajte tok prostega teka ($I_{10} = ?$).

R: $I_{10} = 240,6 \text{ mA}$

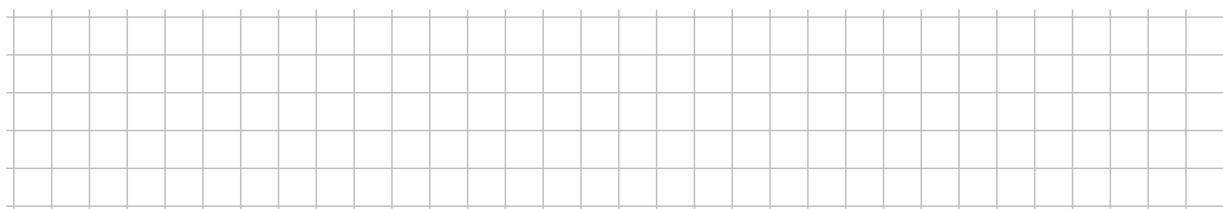
d) Izračunajte sprejeto moč ($S_0 = ?$).

R: $S_0 = 55,6 \text{ VA}$

e) Izračunajte faktor moči prostega teka ($\cos \varphi_0 = ?$) ter fazni premik med napetostjo in tokom ($\varphi_0 = ?$).

R: $\cos \varphi_0 = 0,2419$, $\varphi_0 = 76^\circ$

2.3 Komponente toka in moči v prostem teku

Na primarno navitje neobremenjenega enofaznega transformatorja je priključena napetost:

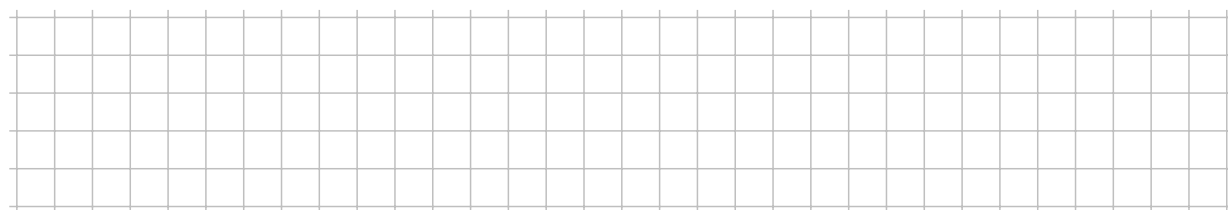
$$u_1(\omega t) = \tilde{U}_1 \sin(\omega t) = \sqrt{2} \cdot 231 \sin(\omega t) \text{ V.}$$

Z uporabo Fourierjeve analize lahko tok prostega teka v primarnem navitju transformatorja opišemo z:

$$i_{10}(\omega t) = \sqrt{2} [1,3 \sin(\omega t) - 7,0 \cos(\omega t) - 3,5 \cos(3\omega t)] \text{ A.}$$

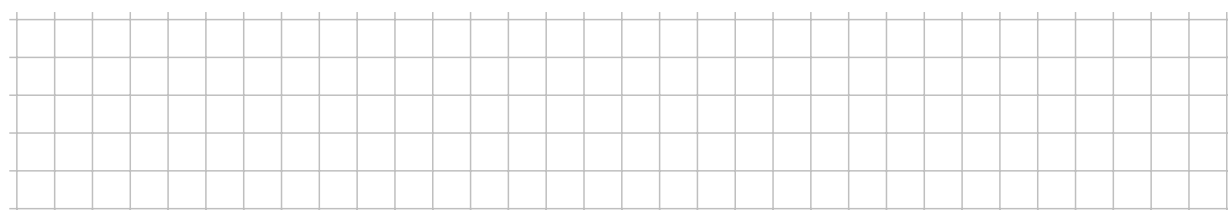

- a) Zakaj vsebuje tok prostega teka i_{10} višjiharmonske komponente?

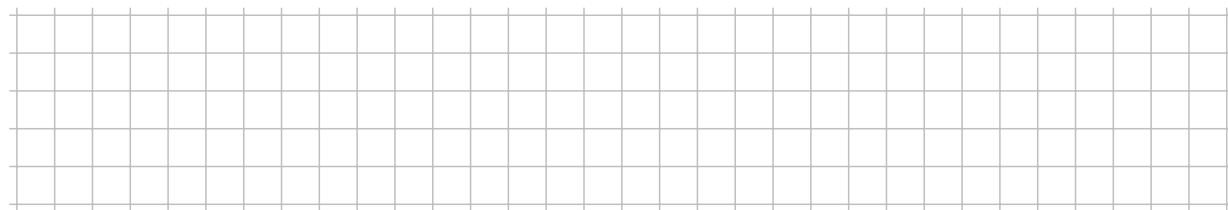
- b) Izračunajte magnetilno komponento toka prostega teka ($I_{\mu 0} = ?$).

R: $I_{\mu 0} = 7,826 \text{ A}$

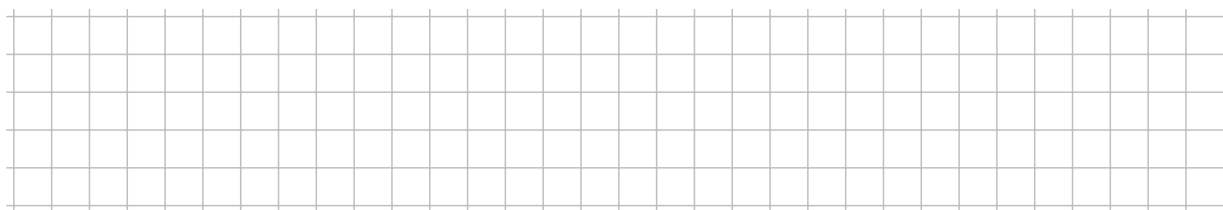
- c) Izračunajte delovno komponento toka prostega teka ($I_{w0} = ?$).

R: $I_{w0} = 1,3 \text{ A}$

d) Izračunajte skupni tok prostega teka ($I_{10} = ?$).

R: $I_{10} = 7,933 \text{ A}$

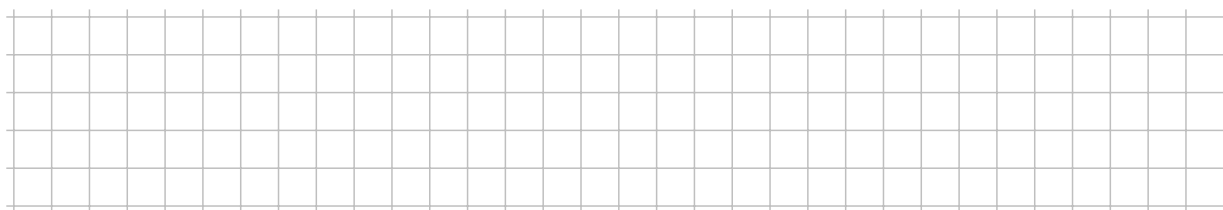

e) Narišite ustrezni kazalčni diagram.

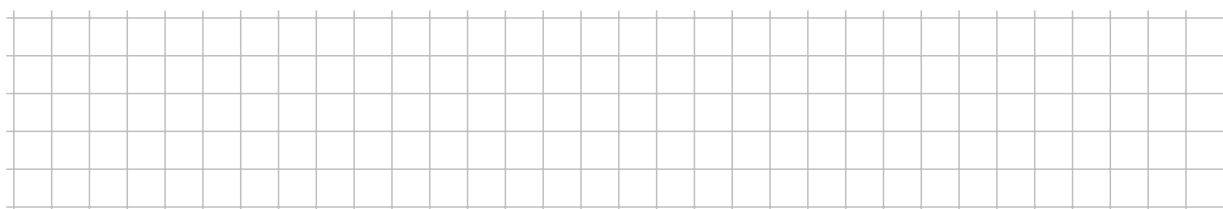
f) Izračunajte sprejeto navidezno moč ($S_0 = ?$).

R: $S_0 = 1832,5 \text{ VA}$

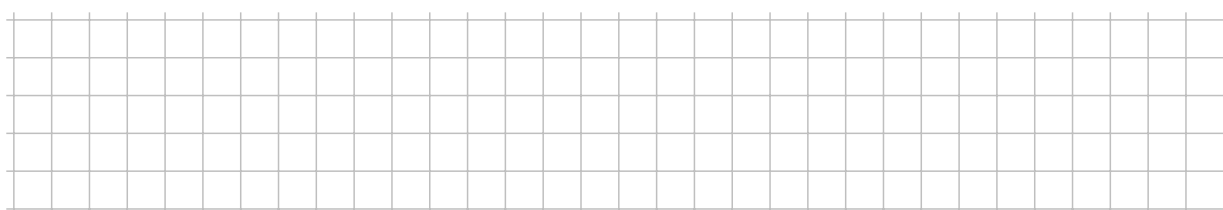
g) Izračunajte sprejeto delovno moč ($P_0 = ?$).

R: $P_0 = 300,3 \text{ W}$

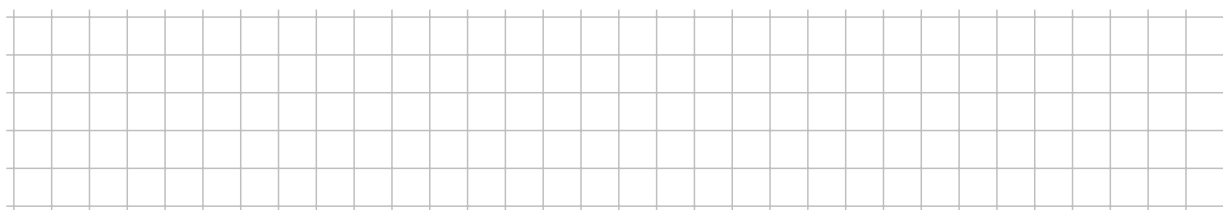
h) Izračunajte sprejeto jalovo moč ($Q_0 = ?$).

R: $Q_0 = 1807,8 \text{ VAr}$

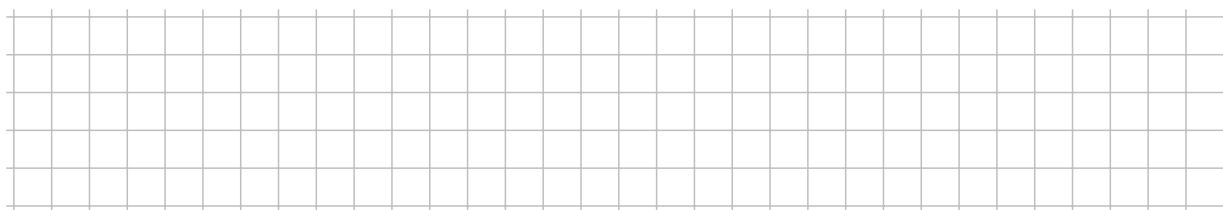
i) Izračunajte faktor moči prostega teka ($\cos \varphi_0 = ?$) ter fazni premik med napetostjo in tokom ($\varphi_0 = ?$).

R: $\cos \varphi_0 = 0,1639$, $\varphi_0 = 80,57^\circ$

j) Za kaj se porablja moč P_0 ?

R: $P_0 \approx P_{Fe}$

2.4 Komponente toka in moči v prostem teku II

Na primarno navitje neobremenjenega enofaznega transformatorja je priključena napetost efektivne vrednosti $U_1 = 220 \text{ V}$. S pomočjo merilne tuljave na jedru transformatorja in osciloskopa smo določili časovni potek magnetnega pretoka v jedru, ki ga lahko zapišemo z:

$$\Phi_g(\omega t) = 3 \cdot 10^{-3} \sin(\omega t) \text{ Vs.}$$

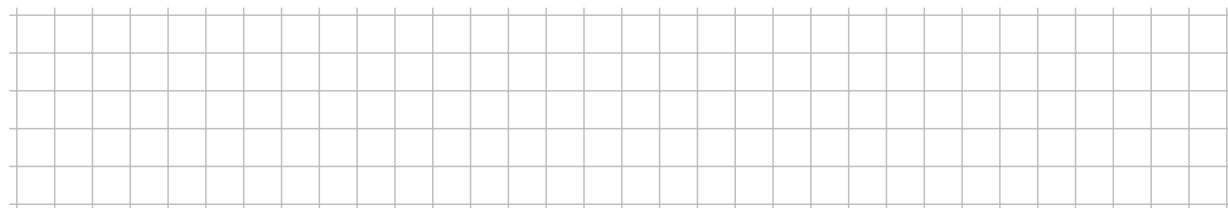
Sočasno smo z osciloskopom izmerili tudi tok prostega teka v primarnem navitju transformatorja. Z uporabo Fourierjeve analize lahko ta tok opišemo z:

$$i_{10}(\omega t) = 0,129 \sin(\omega t) + 0,056 \sin(3\omega t) + 0,018 \cos(\omega t) \text{ A.}$$

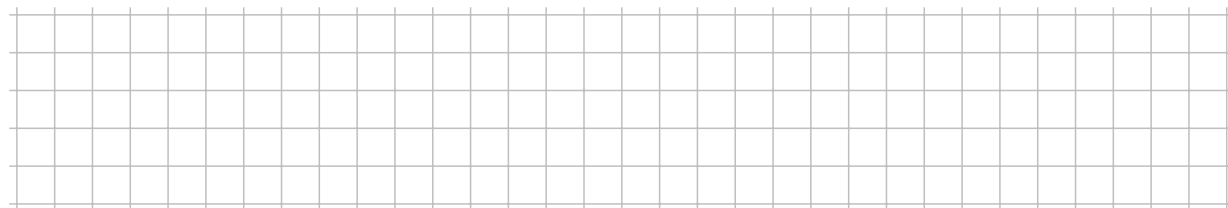
- a) Izračunajte magnetilno komponento toka prostega teka ($I_{\mu 0} = ?$).

R: $I_{\mu 0} = 99,4 \text{ mA}$

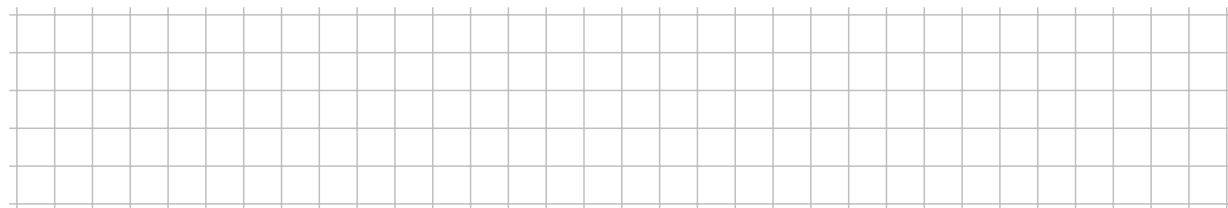
- b) Izračunajte delovno komponento toka prostega teka ($I_{w0} = ?$).

R: $I_{w0} = 12,7 \text{ mA}$

- c) Izračunajte skupni tok prostega teka ($I_{10} = ?$).

R: $I_{10} = 100 \text{ mA}$

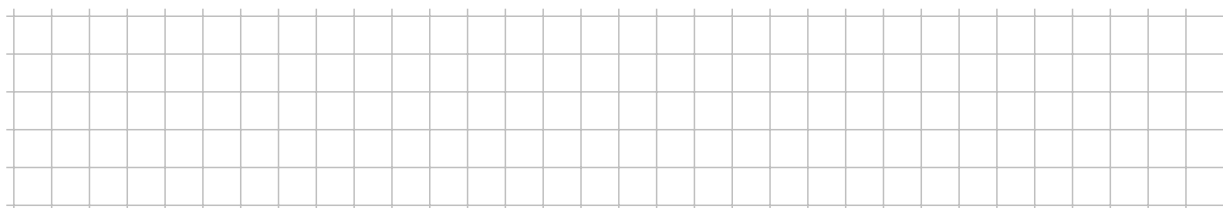

d) Narišite ustrezni kazalčni diagram.

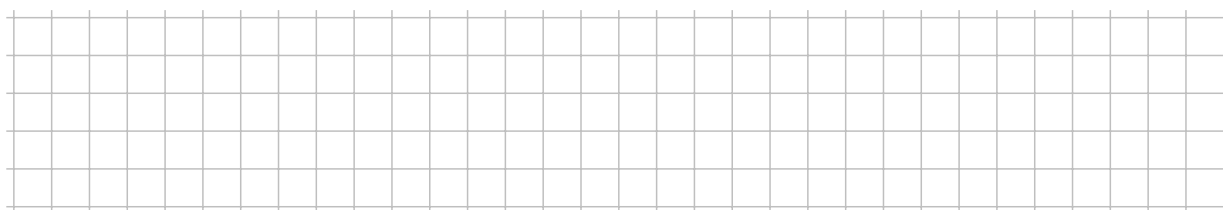
e) Izračunajte sprejeto navidezno moč ($S_0 = ?$).

R: $S_0 = 22,8 \text{ VA}$

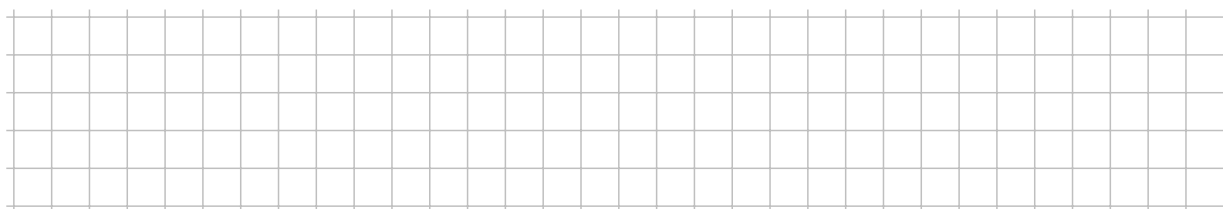
f) Izračunajte sprejeto delovno moč ($P_0 = ?$).

R: $P_0 = 2,79 \text{ W}$

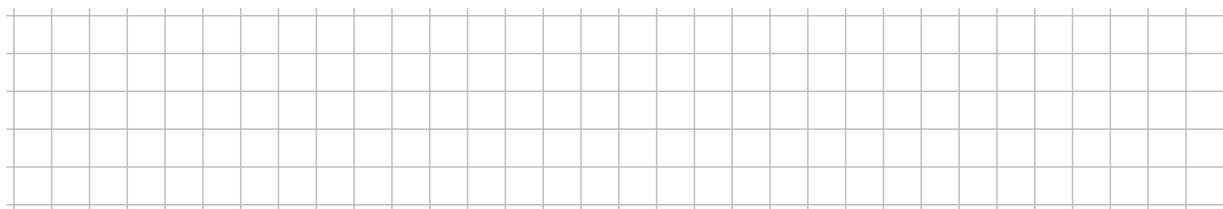
g) Izračunajte sprejeto jalovo moč ($Q_0 = ?$).

R: $Q_0 = 21,87 \text{ VAR}$

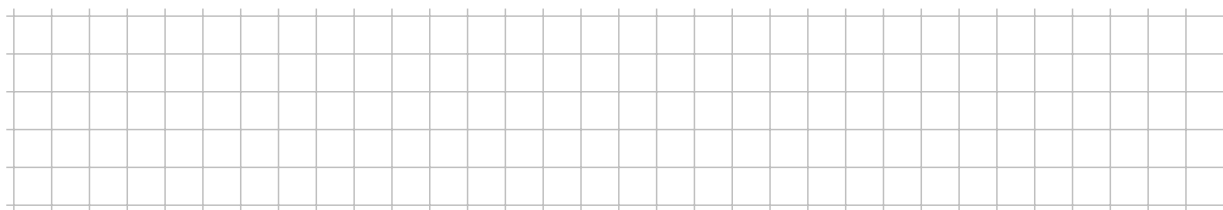

h) Izračunajte faktor moči prostega teka ($\cos \varphi_0 = ?$) ter fazni premik med napetostjo in tokom ($\varphi_0 = ?$).

R: $\cos \varphi_0 = 0,127$, $\varphi_0 = 82,7^\circ$

i) Zakaj je fazni premik med napetostjo in tokom $\varphi_0 < 90^\circ$?

2.5 Nazivna napetost in frekvenca transformatorja

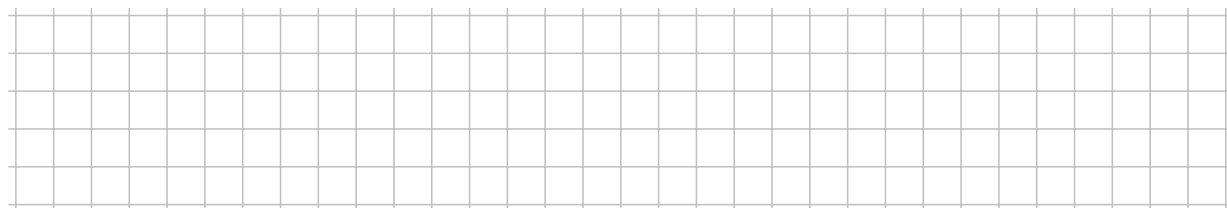
V državah EU se uporablja efektivna vrednost fazne napetosti $U_{\text{EU}} = 231 \text{ V}$ frekvenca $f_{\text{EU}} = 50 \text{ Hz}$, medtem ko se v ZDA uporablja efektivna vrednost fazne napetosti $U_{\text{ZDA}} = 110 \text{ V}$ frekvenca $f_{\text{ZDA}} = 60 \text{ Hz}$.

- a) Kakšna je gostota magnetnega pretoka v prostem teku B_{EU} glede na B_{ZDA} ($\frac{B_{\text{EU}}}{B_{\text{ZDA}}} = ?$), če vzamemo enofazni transformator grajen za uporabo v ZDA in ga priključimo na EU omrežje⁷.

⁷ presek jedra in število obojev se ohrani.

$$R: \frac{B_{\text{EU}}}{B_{\text{ZDA}}} = 2,52$$

- b) Ali lahko takšen transformator uporabljamo v EU? Zakaj da oz. ne?

